

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย

พระอภัยมณี ตกน กำนัดสุดสาศ

สุริย์ พงษ์อารักษ์

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย พระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร

สำหรับ

บุคคลทั่วไป

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ ๕ : วรรณคดี และวรรณกรรม

มาตรฐาน ท ๕.๑ : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย
อย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สุรีย์ พงษ์อารักษ์

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย พระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร

ภาพปก : ปริญญา เพชรรา

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ
สุริย์ พงศ์อารักษ์.

พระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร. -- กรุงเทพฯ : แม็ค, 2549.

112 หน้า.

1. วรรณคดีไทย--ความเรียง. I. ชื่อเรื่อง.

895.9112

ISBN : 974-9974-70-0

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บริษัทขอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด
ของเนื้อเรื่อง ภาพประกอบและอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ไปทำการคัดลอก
โดยวิธีพิมพ์ดีด เรียงตัว อัดสำเนา ถ่ายฟิล์ม ถ่ายเอกสาร
พิมพ์โดยเครื่องจักร หรือวิธีการอื่นใดเพื่อนำไปแจก จำหน่าย

สงวนลิขสิทธิ์ : กุมภาพันธ์ 2549

ราคา 60 บาท

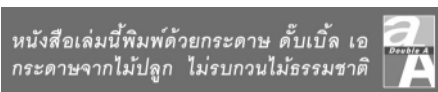
จัดจำหน่ายโดยบริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

การสั่งซื้อ : ส่งรณาดิส่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

9/99 อาคารแม็ค ขอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงจันทระเกษม

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 0-2938-2022-7 โทรสาร 0-2938-2028

พิมพ์ที่ แชนโพร พรินติ้ง โทรศัพท์ 0-2931-8857

คำนำสำนักพิมพ์

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย พระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระที่ ๕ : วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท ๕.๑ : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ให้สามารถเลือกอ่านหนังสือได้หลากหลาย ทั้งนิทาน ตำนาน เรื่องสั้น สารคดี บทความ บทร้อยกรองและบทละคร

เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่อง พระอภัยมณี ที่มาและความแพร่หลายของเรื่อง ระยะเวลาที่แต่ง วัตถุประสงค์ในการแต่ง รูปแบบการประพันธ์ เล่าเรื่องพระอภัยมณี วิเคราะห์ตัวละคร และความดีเด่นของเรื่อง

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ เล่าเรื่องวรรณคดีไทย พระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร จะเป็นประโยชน์สำหรับค้นคว้าอ้างอิง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการอ่านได้เป็นอย่างดี

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

สารบัญ

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณคดี เรื่องพระอภัยมณี	๑
ผู้แต่ง	๑
ที่มาและความแพร่หลายของเรื่อง	๒
ระยะเวลาที่แต่ง	๓
วัตถุประสงค์ในการแต่ง	๓
ลักษณะการประพันธ์	๓
เรื่องย่อ	๔
วิเคราะห์วรรณคดี เรื่องพระอภัยมณี ตอน กำเนิดสุดสาคร	๑๘
วิเคราะห์ตัวละคร	๕๑
สุดสาคร	๕๑
ซีเปสื่อย	๖๔
พระโยคี	๗๑
นางเงือก	๗๖
ม้านิลมังกร	๘๑
ข้อคิดที่ได้จากเรื่อง	๘๔
ความดีเด่นของเรื่อง	๙๖
การวางโครงเรื่อง	๙๖

การให้แก่งคิดที่สามารถนำไปใช้กับชีวิตจริงได้	๔๗
ความไพเราะงดงามด้านการใช้ภาษา	๔๗
การใช้การจินตนาการในการประพันธ์	๑๐๑
บรรณานุกรม	๑๐๔

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวรรณคดี เรื่องพระอภัยมณี

ผู้แต่ง

ผู้แต่งเรื่องพระอภัยมณีคือ พระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือที่รู้จักกันเป็นอย่างดีในนาม “สุนทรภู่”

สุนทรภู่เกิดในรัชกาลที่ ๑ ตรงกับวันจันทร์ที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๔ บิดาของสุนทรภู่เป็นชาวเมืองแกลง จังหวัดระยอง ส่วนมารดาเป็นคนเมืองอื่น เมื่อสุนทรภู่อายุได้ประมาณ ๔ ปี บิดาและมารดาแยกทางกัน บิดาไปอุปสมบทที่เมืองแกลง จังหวัดระยอง ส่วนมารดาได้ถวายตัวเป็นพระนมของพระธิดาในกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข หรือที่เรียกกันว่ากรมพระราชวังหลัง สุนทรภู่จึงได้อาศัยอยู่ที่พระราชวังหลังกับมารดา และได้ศึกษาเล่าเรียนที่วัดชีปะขาว หรือวัดศรีสุดาราม ในปัจจุบัน สุนทรภู่ได้เข้ารับราชการหลายสมัย มีความเชี่ยวชาญในด้านการเขียนโคลงกลอน ตำแหน่งสูงสุดที่ได้รับคือ พระศรีสุนทรโวหาร สุนทรภู่ถึงแก่กรรมในรัชกาลที่ ๔ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ ขณะมีอายุได้ ๗๐ ปี

สุนทรภู่มีผลงานด้านวรรณกรรมมากมาย เฉพาะเรื่องที่ยังมีต้นฉบับอยู่ในปัจจุบันมี ๒๔ เรื่อง เป็นนิราศ ๙ เรื่อง คือ นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศเมืองสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศอิเหนา นิราศพระแท่นดงรัง นิราศพระปฐม และนิราศเมืองเพชรบุรี เป็นนิทาน ๕ เรื่อง คือ ไคบุตร พระอภัยมณี พระไชยสุริยา ลักษณะวงศ์ และสิงหนคร เป็นสุภาษิต ๓ เรื่อง คือ สวัสดิรักษา เพลงยาวถวายโอวาท และสุภาษิตสอนหญิง เป็นบทละคร ๑ เรื่อง คือ อภัยนุราช เป็นบทเสภา ๒ เรื่อง คือ ขุนช้างขุนแผน ตอน กำเนิดพลายงาม และพระราชพงศาวดาร และเป็นบทเท่กล่อม ๔ เรื่อง คือ เท่เรื่องจับระบำ เท่เรื่องกาگی เท่เรื่องพระอภัยมณี และเท่เรื่องไคบุตร

ที่มาและความแพร่หลายของเรื่อง

เรื่องพระอภัยมณีนั้นเป็นนิทานคำกลอนที่คนไทยรู้จักกันดีมาเป็นระยะเวลาต่อเนื่องยาวนาน ถือเป็นวรรณคดีที่คู่กับชื่อของสุนทรภู่ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราสารภาพได้ทรงกล่าวไว้ตอนหนึ่งในคำอธิบายว่าด้วยพระอภัยมณีว่า

“เมื่อข้าพเจ้ายังเยาว์เป็นสมัยแรกที่มีหนังสือเรื่องพระอภัยมณีพิมพ์ขาย ครั้นนั้นเห็นคนชั้นผู้ใหญ่ทั้งผู้ขายผู้หญิงชอบอ่านเรื่องพระอภัยมณีแพร่หลายถึงจำกลอนในเรื่องพระอภัยมณีไว้กล่าวเป็นสุภาษิตได้มากบ้างน้อยบ้างแทบจะไม่เว้นตัว”

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีได้รับความนิยมอย่างสูง ในปัจจุบันวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีได้ถูกนำมาถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ เช่น ละครโทรทัศน์ การ์ตูนหลากหลายรูปแบบในชื่อเรื่องต่างๆ เช่น พระอภัยมณี สดุดาคร เป็นต้น ความแพร่หลายนี้เป็นเพราะว่าพระอภัยมณีเป็นหนังสือเรื่องยาวที่ได้รับการยอมรับว่า “แต่งดีทั้งกลอน ทั้งความคิดที่ผูกเรื่อง”

ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ตัดตอนวรรณคดีเรื่องพระอภัยมณีมาให้เรียนในชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีมรดก นอกจากนั้นในระดับอุดมศึกษาก็ยังนำมาให้ศึกษาวิเคราะห์และวิจารณ์อีกด้วย จึงนับได้ว่า เรื่องพระอภัยมณีนี้เป็นเรื่องที่ได้รับการนิยมนิยมน้อย และแพร่หลายเป็นอันมาก

เรื่องพระอภัยมณีจัดเป็นบันเทิงคดีประเภทจินตนิยาย เนื้อเรื่องส่วนใหญ่แตกต่างจากขนบการแต่งเรื่องในวรรณคดีไทยแนวจักรๆ วงศ์ๆ ทั่วไป เค้าโครงเรื่องมาจากวรรณคดีต่างๆ ของไทยและวรรณคดีต่างประเทศ เช่น เรื่องอาหรับราตรี เรื่องไซอัน เป็นต้น รวมถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ในชีวิตของสุนทรภู่ และจินตนาการที่ผสมผสานสอดร้อยเข้าด้วยกัน

ระยะเวลาที่แต่ง

เกี่ยวกับระยะเวลาที่สุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณีนี้ ยังคงมีข้อถกเถียงกันถึงเวลาที่แน่นอนในการแต่งอยู่หลายกระแส เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ระบุไว้ชัดเจนว่าตอนใดแต่งในสมัยใด และระยะเวลาที่สุนทรภู่ใช้ในการแต่งเรื่องนี้เป็นระยะเวลาที่ยาวนานมาก แต่พอจะสรุปได้ว่า สุนทรภู่เริ่มแต่งเรื่องพระอภัยมณีตอนต้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) จากนั้นสุนทรภู่ได้แต่งเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ต่อในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) และแต่งจนจบตอนพระอภัยมณีออกบวชในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าเรื่องพระอภัยมณีเป็นวรรณคดีที่สุนทรภู่ใช้เวลาในการแต่งยาวนานถึง ๓ รัชกาลทีเดียว

วัตถุประสงค์ในการแต่ง

สุนทรภู่กล่าวไว้ว่าเรื่องพระอภัยมณีนี้เป็นเรื่องแต่งเล่น คือเป็นเรื่องสมมติที่แต่งขึ้นเพื่อสร้างความบันเทิงใจแก่คนทั่วไปในสมัยนั้น แต่มีผู้รู้หลายท่านสันนิษฐานว่า สุนทรภู่แต่งเรื่องพระอภัยมณีขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ บางตอนแต่งขึ้นเพื่อถวายเจ้านายที่ทรงอุปการะ เช่น แต่งถวายพระองค์เจ้าลักขณานุคุณ แต่งถวายกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ เป็นต้น และบางตอนก็แต่งขึ้นเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพในเวลาตกยาก ส่วนตอนใดจะแต่งเพื่อถวายเจ้านาย หรือตอนใดจะแต่งเพื่อเลี้ยงชีพนั้นไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด

ลักษณะการประพันธ์

เรื่องพระอภัยมณีแต่งด้วยฉันทลักษณ์ประเภทกลอนสุภาพหรือกลอนแปด เนื้อเรื่องดำเนินต่อเนื่องกันเป็นนิทานคำกลอน มีความยาวถึง ๙๙ เล่มสมุดไทย แบ่งออกเป็น ๖๔ ตอน